

Federal Foreign Office

Berghof Foundation

Dagoomu Hasaawi Maxaafa
Ogeeyyete biddisaanchoe
Qara xaphphishsha

ledo halamatenni

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Federal Department of Foreign Affairs FDFA
Directorate of Political Affairs DP
Human Security Division:
Peace, Human Rights, Humanitarian Policy, Migration

swiss
peace

Schweizerische Friedensstiftung
Fondation suisse pour la paix
Fondazione svizzera per la pace
Swiss Peace Foundation

ABOUT THIS PUBLICATION

This publication is the Executive Summary of Berghof Foundation's National Dialogue Handbook. A Guide for Practitioners. The Executive Summary provides a comprehensive overview of the National Dialogue Handbook which grounded in a series of contemporary case studies, aims to contribute to the nascent debate about National Dialogue, bringing together insights and expertise from diverse regions. The purpose of the Handbook is twofold: (1) to offer an analytical framework of National Dialogues and (2) to serve as a practical tool for those engaged in the implementation of these processes. It also addresses the role of external actors and how they can best support National Dialogue processes, but it is focused primarily on those who are in the driver's seat when it comes to decisions on the design, conduct and implementation of National Dialogue processes.

ABOUT THE BERGHOF FOUNDATION

The Berghof Foundation is an independent, non-governmental organisation supporting people in conflict in their efforts to achieve sustainable peace through conflict transformation. For 50 years, we have worked to bring key people in conflict together to enable them to resolve their conflicts through dialogue and negotiations and find ways to live peacefully. Through a combination of research, education and practical peace support, we enable and support learning processes that inspire the development of new perspectives, relationships and behaviour, thus opening possibilities for conflict transformation.

PUBLISHED BY

Berghof Foundation Operations gGmbH
© Berghof Foundation Operations gGmbH
Lindenstraße 34
10969 Berlin
Germany
www.berghof-foundation.org

December 2022
All rights reserved.

Coverdesign: AMBERPRESS, Katja Koeberlin, Gosia Warrink
Translation: Strategic Agenda
Assistant Translator and Proof-reader: Mathewos W/Giorgis

Dagoomu Hasaawi Maxaafa

Ogeeyyete biddisaancho

Qara xaphphishsha

Badhe

Sai tonnu dirira, Dagoomu Hasaawa wiinamunni hala'litanno gibbo hoolatenna polotikunna mootimma shiikko mitiimma tirate qara doogo assine la'nanni. Konne dagoomu hasaawa, gobboomu mootimma, hettisamaano polotiku paarte, dagoomu uurrinshubba gaamonna qodhitino bissa hattono kalqoomu polise, ogeeyye, dippiloomaattenna baraarsaanote kiwabba ledo hala'laduni amaalama dandiituro no xaa geesha hedonsa kaimu hedo ledo sumuu yaate ikkado diikkitino. Polotiku hekko, daga babbadanno gaancenna mitiinsitanno mootimma reekko tirate dagoomu hasaawa shiqishanno mannira dandaami garinni halaalaancho biddishshanna wo'naalsha uytannoti shiima taje calla no.

Babbaxxitino yannatte hajubba xiinxallo aana xintaminohu kuni biddisaancho maxafi hexxo dagoomu hasaawa lainohunni yekkeerote gade bowirsate, babaxxino qoqowinni fultinota dhaabbata laonna egenno gamba assate. Konni biddisaancho maxaafi hexxo lamete: (1) dagoomu hasaawira tittirshu hanqafo shiqishatenna (2) konne looso ha'rissannorira loosiinsaancho udiinnicho ikke horote hosate. Qoleno, konni dagoomu hasaawira beeqqitukkinni gobbaanni heedhe irko assitanno bissahu loosinsa qeechi maatiro illachishanno. Ikkollana, qaru illachisi dagoomu hasaawa ha'rissannori aana ikke dagoomu hasaawi assoote, ikkitonna loosu aana hosiisate muro lainohunniiti.

Mu'ri-hedo

Dagoomu Hasaawi mitte gobba annimmani assinanniha polotiku ha'rinsho ikke, hexxosino kaajjado polotiku kiphpho heedhanno yannara, olu gedenooni kalaqamannorira hattono seedu hasaawi gedenaanni sumiimmete iillinanni polotiku reekko yannara babbaxxitino gobbate giddo noo hajo la'annonsa bissa ledo sumiimme kalaqate assinanni hasaawaati. Eote garini dagoomu hasaawi (a) **kipho balanxe gargaratenna kalaqantino kiphho tirate**; harancho yanna giddo qodhitino bissanni dagganno gibbo ittisatenna tirate, polotiku hekko shotisatenna ikkado sumiimme kalaqate assinanni hayyooti. (lawishshaho, Tuniiziya); woy (b) **safote soorro, seeda yanna ha'rinshonni** gobbatenna dagoomu mereero noo xaadooshshe wirro qole tiratenni woy haaro dagoomu ussa uurrinshubbatenna bayriidi seeri sooro assatenni kalaqate hayyooti (lawishsha:- Yemene).

Dagoomu Hasaawi polotiku gaancenna kaajjado kiphpho tirate, woleno gaance tirate hayyubba; geerrimmanna araaru ledo soorrote ha'rinsho masagate mitte qaranna callichoo doogooti. Dagoomu Dasaawihu baxxe leellanno akatise (gumisinni roore) ha'rinshosi ragaati; deerrasiitinna beeqqote hala'linyeeti (babaxxitino deerrira noo daga xaadisatenni), hattono dagoomu uurrinshubba jawaachishasinni (gobbayidi bissa irkote assooti aana calla illacha assitanno). Ikkirono, loosu leellasi kaiminni, addi addi eo illachishshino hayyonna ha'rinsho gambooshshe xa'mitannota ayetano sufamaancho tiro hasi'ranno. Dagoomu Hasaawi ha'rinsho wo'naalshu giddo geerrimma qixxaawo gafi giddoonni sa'aranna qara polotiku yannara kaajjado sumiimmete yekkeero widira higara dandaanno. Saeno, sumiimmete yekkeeroranna geerrimma ha'rinshora albaanni, badheenninna taalose ikkara dandaanno.

Mu'ri-hedotenni wo'naalshu ragisinni: ha'rinshote suudi doorshaatina nyammicha wo'naalsha hedote woranno

Ayehuno Dagoomu Hasaawi lowohunni addi eero illachishshino hasattonna mitte mittente ha'rinsho hexxo ledo fiixoo'minoha hojji suude qixxeessaanno. Ikkollana, Dagoomu Hasaawi suudi lambe, qaru assooti gambooshshira dawaro uytara dandiitanno (.....Dagoomu Hasaawi Hanqafa, p.5). Xawado assate, kuni biddisaanchu maxafi babbaxxitino

QIXXAAWOTE GAFA

Qixxaawote gafi duucha woyte umisinni shiima yekkeerote hasaawi ha'rinsho allanchishanno. Tini yanna, gibbo keeraanchimmatenni, polotikunninna hasaawu aana xintantino doogonni tirate fushshaanchimmase kultanno bissa ledo horo aanno hasaawa assinanni yannaati. Polotiku yekkeero hala'litannoha nafa ikkirono, tini qaafu hayyotenni woy ogimmatenni xaaddinota ikkasenni konni albira heedhanno ha'rinshora tiro afidhinotenna kaa'litannote. Dagoomu Hasaawa assinara albaanni, ikkadonna baala sumuu assitannoti balaxi-qixxaawo hasiissano; hattino duucha woyte wo'manka hanqaffino uurinshaancho umise

Qara woy balaxote hedo

- ≡ **hiikku Dagoomu** Hasaawi halaalaanchimmate gumulisha afi'rannoro wodancha, hattono wodanchinoonniha jawa reekkote ha'rinsho giddora eessa.
- ≡ **Annimatenni uurra:** hajo la'annonsa bissa halaalaancho beeqqo assatenni, hala'lado amaalenninna, hanqafaancho xaphoomu balaxote qixxaawo hayyotenni seeraanchimma lossanna annimatenni uurra Dagoomu riqiwaano assa hasiissannonsari, Dagoomu Hasaawi hanafannonna jeefanno gede jawaachisha noonsa. Korqaatuno, dagoomu hasaawi mixono ikko gumulo roorenka huluullitannonsahura.
- ≡ **Hanqafaanchimma:** balaxote qixxaawo gafira hedote gashsha hasiissannori; hala'lado hajo la'annonsa bissa hasattonna hanqafaancho ha'rinsho ha'runsa. Qara gaashshootu paarte tenne balaxote qixxaawo qineessitanno uurrinshuwara anga woratenni wo'ma ha'rinsho hasidhanno widira qolturo jawa mitimma kalaqantanno.
- ≡ **xawado qeechanna hexxo:** tenne ha'rinshonni maa afi'nannironna afi'ra honganniro bade afa hasiissanno. Kuni qaagiishshi ikkado ha'rinshote safo xawisanno. Hattono agarranni gedee massago irkisanno.

gafubba (qixxaawo, ha'rinshonna assoote) bade xawisanno. Hattono, konne assitanno uurrinshuwa xawise shiqqishanno. Assootunni kayinni, mittu gafinni wole gafa sa'a ducha woyte lolahaanchote, suwado ikkitinokkitenna duucha woyte tatta'anotenna wirrono hanaffannote.

safi-latto noosete ledo ikka noosi. konni gafi yannara hanqafantannoti qara loossa konni worooni shiqqannote: (1). Ha'rinshote illacha, hexxonna hala'linye kamaltino qinoo qixxeesse yawo adhe riqiwe loosannoha wora ; (2). Mannu jironna harinshote qixxaawo assa; (3). Meessaneete kaajinshe wo'mu wodaninni jawaata. Balaxote qixxawo amado shiqinshannita injo balanxe doora, roorenkanni hedo kaajishshino hexxo ha'rinshonni, qinaabbino tajenninna hajo la'annonsa bissa hasattonni gumulantannote. Hedote deerrinni, loonsanni sumiimme mudhannohu Dagoomu Hasaawi mereershu hexxonna qara wodhi-woro aanaati.

- ≡ **Barcima:** qixxaawote gafira halaalaancho barcima doora mixote giddo ha'rinshote sumbera hasiissanno malaate ikkaranna seeraanchima kalaqate kaa'lara dandaanno.
- ≡ **Rahe ha'rate sununni qaafa:** qixxaawote gafi ha'rinshote halaalaanchimma balaxo aatenni aliidiho, hattono qorowotenni mixiramanna loosama noosi.
- ≡ **Uurrinshubbanna hayyo:** loosu, qeechu, barcimunnamuro aate hayyo xabbe ofolla hasiissannonsa. Tenne qixxaawo qineessitanno bissa, soqqamate kaayyo uyninsaro, ha'rinshote yannara beeqqote guunte qineessatenni, qara hasaawu hedo burqisatenna doorshuwa qixeessatenni, hattono ha'rinshote giddo heedhanno heewo tiratenni woyyaawino garinni owaante aa noonsa.
- ≡ **Ammanamate safora adhinanni qaafu horo:** lowo yanna kaajjadu hasaawi akata afi'rirono, kuni gafi, bilchaantete qaafonni irkinsiha ikkiro xaadooshshehonna ammanamate safora baxxitino kaayyo aanno gafaati.

≡ **Jiro:** Dagoomu Hasaawi ikkado womaashshunna mannu wolqa hasi'ranno. Konne ikkado womaashsha afi'rate, qara qara eltanno gobbuwanna kalqete womaashshu uurrinshuwa kaa'lo afi'ra hasiissanno. Hattono woyyaabbino fushshonninna baatooshshu doogonni womaashsha wodha (kunino ammanantino womaashshu buicho

kalaqi'ra) hasiissanno. Ha'rinshote giddo gashshootuwiinni ikkitinokki qodhitino bissa heedhuro, gaamote (massagate hajora, loojistikete w.k.l), womaashshu iillisha polotikunna seeru hajo ikkara dandaannohura, polotiku huwattonninna qorowo assatenni sumiimme kalaqa hasiissanno.

HA'RINSHOTE GAFA

Ha'rinshote gafi Dagoomu Hasaawi giddo roorenka dagate xaaddo gafaati. Konni gafi ledo amadantino qara dirmma, ha'rinshonna, hayyo aantinare amaddanno.

ajanda (hasaawu umo qineessa): qara hedo shiqishate ha'rinsho xawadonna (maqiweelo) hanqafaancho doogonni massangiha ikkiro, Dagoomu Hasaawi mayimmare lainohunni roorenkanni xawishsha aanno, ha'rinshote bissa aana ammanama kalaqatenna ajuujate dafira huwato kaajishate kaa'lanno.

Ammanaminohanna manna ammansiiisa dandaannoha bilchaata muricha hasi'ra: murrichu doorshi lowo yannara wo'mante ha'rinshonni maa agarranniro afate jawaata malaateeti. Ammansiiisa dandaannohanna danchu adhamoshoshi noosi murricha doodha jawa jirooti. Hattono, giddaydi araarsaano, konne hasiisanno looso losate duucha woyte, roorenka injo afidhinore ikka noonsa.

Deerra gumula: horontanni hedotenni sumuu assanno deerri dino. Roorenkanni tini ha'rinsho wo'mitara hananfoonni hexxo aana xintaminoho (gaance gargaranna qara soorro amada). Ha'rinshote deerra gumula woyyitannota keenatenni qarissanno ikkito aana loonsanni guma ikka noosi. Ikkollana, masagate hasatto, hanqafaancho ha'rinsho ledo giwansiisantenni, hanqafaancho ha'rinshora babbaxitinota beeqqote doogo kalaqa (suwashshonna, suwiweelo) hasiisano.

Beeqqaanote doorsha Beeqqaanote doorshi duucha woyte baca doogonni tiramannoha ikkasinni kainohunni xaano qole dagoomittete karso leelishannoha ikke somama noosi. Dagoomu Hasaawi, hala'linyu aana xintamasinna hanqafaancho ikkasi, babbaxxitino paarteno dagate

giddo noonsa uurrinsha leellishshannoha ikkasi xawisate beeqqaanote doorshi qara udiinnichooti (hettisamaano paarte baalantino taalo barcima afidhano). Doorshu safaraanonna hayyo seeraancho ikkase afisate halaalaanchonna xawado ikka noose.

Leellishaancho wodhi-woronna kaimu jirte wora: halaalaancho sirnyi hee'ra, seera kalaqi'ratenna xawisate, qoleno ha'rinsho irkisatenna gumaame beeqqo assate kaa'lanno.

Muro aatenna sumiimme kalaqate hayyo lossa, Dagoomu Hasaawi giddo muro uynannihu lowo yannara sumiimmete aana xintaminoha ikkinohura, duucha woyte cee'mishshannonna hifachishshanno ha'rinsho ikkitara dandiitanno. Duucha ha'rinsho tenne mitiimma tirate umiseta batinyu gari hayyonna bilchaante amaddanno. Danchu garinni horoonsiniro seeraanchimmanna duucha bissa ledo ama ha'rinshote murante latissano.

Tuuta beeqqaano assa: ha'rinsho dagate mereerira iillase afate dagate xaadoshinna amaale hasiissano. Ha'rinsho ha'runsanna babbaxxino deerrinni eaasinchu shiqisha dandaa tuutu irkonna adhamooshshe leddanno. Hasiisanno garinni, eaasinchu tiro noo daninni ha'rinshote widira qolate ka'litanno doogo qixxaawa noose.

Irkote tantano kalaqa, yekkeero hoollanni hayyonna seeftinete: tini tantano baxxino garinni qixxaabbinohu hasaawu mereero kalaqantanno gibbonna gaance qeelatenni qara yekkeeronna hasaawu ha'rinsho ka'lateeti. Dagoommunnita budunni gaance turranninna sumiimme abbinanni hayyubba aana illachisha hasiissanno.

LOOSU AANA HOSIISATE GAFA

Dagoomu Hasaawi ha'rinsho gafi giddonni bacu gumi daara dandaanno. Kurino **amadamannokki gumi** (xaadooshshe lossannohu, siiwiikete rosi, w.k.l-nna) **amadamanno gumi** (polotikunna bayriidi seeri soorro, w.k.l) gumma dagganno. Amadamanno guma garunni loosu aana hosiisa guma abbitanno ha'rinsho iillate kaa'litanno. Silaanchonna murci'noonni sumiimme leltanohu tenne yannaraati. Dagoomu Hasaawinni wiinamunni daanno gumi, ola uurrisatenninna geerrimmate ha'rinshonni assinoonni sumiimme ledoo mimmito labbannota ikiturono, sumiimme kalaqate ha'nanni ha'rinsho kayinni lowo yanna babbaxxitinote. Dagoomu Hasaawi, safote wodhonni massagamanno, umose dandiitie qinaabbinonna

Qara woy balaxote hedoo

≡ **Agadho gashsha hasiissanote** qoleno Dagoomu Hasaawira bikku aliidi yorto dihasiissanote. Dagoomu Hasaawi yoo afi'ra noosihu amadantanno gumulosinni calla ikkikkinni wo'manta ha'rinshosino la'atenni ikka hasiissanno. Qoleno, woyyaabbino wiinamu qaafu, harancho yanna gumi aana horoonsi'ra mitiimma ammanamooshshunni ditirtanno. Ikkollana, hala'ladonna qara soorro abbate dancha injo kalaqqanno.

≡ Guma iillate ha'rinsho hasiissannotenna gumu silaanchimmara qara koraati. Dagoomu Hasaawi yannara kuriuu hasiissanoreeti: **beeqqaaano wo'manka la'anno haja gamba assatenninna beeqqatenni sumuu yaate wanaltanno**. Kuni qole, hala'lado irkonna sumiimme kalaqate hattono loosu aana hossanno gede assate injo kalaqqanno. Wolu assooteho kaa'laancho ikkinori lowo yanna keeshshitino kado garunni tirate sumuu yaate, shiimunni mitiimmate badooshshi deerinni alee iillinirooti.

irkisantanno ha'rinsho ikke, Kunino cufote sirnyira soorro abba geeshsha sufannoho yine hendanni. Qoleno, sumiimmete aana illachishino ha'rinsho kaajjado rosicho ikkitara dandiitanno. Konni gafira ola uurrisate woy geerrimmate ha'rinsho yannara beqqo assi manninni roore batinye manna beeqqaasine assa hasiissanno. Kunino beeqqo assi manni albillitteno dandaaminsa deerrinni irko assanno daafiraati. Loosu aani hosiishshi gafa babbaxxino hayyonni jawaachisha dandiinanni. Kurino (1) safi-latto assate; (2) ammanamooshshunna loosiisate hayyonna; (3) faale ha'rate doogo. Safotenna ha'rinshote gafinte gede, assootu gafano hanqafaanchonna duuchu beeqqanno garinni ha'risa soorrote ha'rinsho kaajjishate irko assitano.

≡ Dagoomu Hasaawi ha'rinsho giddo assinoonni mixona qixxaawo heduha nafa ikkiro, roorenkanni assootu gafira **kaa'litanno mixotenni irkinsoonnaika ikkikkinni** soorrote ha'rinsho ikkasi buuxa horo uytanno. Loosu deerira xawado barru kiiri (kaajjado kayinni egennantinota murranni yanna) hee'ra hasiissanno. Kayinni wo'ma yanna soorrana dandaannoha ikka noosi. Wodana sutte kaajjishshannota boode yanna horoonsidhara dandiiturolo loonsanni **doogonna bissa kulate woy sumuu yaate giddo xawo ikino afinni ikka noosi**. Ledoteno, wo'mitinnokki sumiimme qacce higgannokki gede woy ba'annokki gede ha'rinsate ha'rinshubba hasiissanno. Tinino wolooto sumiimme loosu aana hosiisate guficho ikkitano.

≡ Dagoomu Hasaawi gumulote gafi hasaawa cunfanniha ikkikkinni **addi addi deerrira hee'ranno dagoomu hasaawa fanate injo aannoho**. Safi-latto keereho yitanno hedoo, hegeraamu handaarira qara kaimaati.

Dagoomu Hasaawi Hanqafa

QIXXAAWOTE GAFA

Rosamino woy rosaminokki dani kakkao hanafote qixxaawora beeqqitara, hattono polotiku jilba xiinxallitara dandiitanno.

Kibbeenyu komite (Yemen)

QIXXAAWOTE KOMISHIINE

Ha'rinsho qixxeessannoha qara biso Xawisaano woy hajajaano

- Hexxonna ajanda
- Ha'rinshote tantano
- Beeqqaanote karsote safaraanonna doorshu doogga
- Barcimu doorsha
- Muro aate harinsho
- Irkote assooti gara
- Loojistike, woxu irkona ga'labbo

Qixxaawote komishiine (CAR), Buuxote komite(Afghanistan), Qixxeessote komite(Benin), Lowiidi qixxaawote komishiine(sudan), Qixxaawote Gambooshshe (Poland)

HA'RINSHOTE GAFA

SUMIIMMETE KOMITE

Jawaatanna giwanshiishshanno heddo tirtanno bissa. Cufana hiiqqanno gedee assoote. Mite mite yannara konne assoote wole bissawiinni woy ragimale tantanowiinni adhinara dandiinanni.

Anawarshu komite (Bahrain), Sumiimmete komite (Yemen), Araaru komite (Afghanistan)

WOSHSHAMAANCHO

Gashshoote, maareekkishshanna faynaansete gashshoote irkissanno tekinike. Daga egensiisanna amaalate looso loosate dandiinanni

Woshshamaancho (Afghanistan, yemen), Tekinikete uurrishsha komite, ledeno tekiniikete woshshamaancho (CAR), Pirezidaantaawe ejense (Colombia), Keeru woshshamaancho (Nepal)

PRESIDIUM /UURRINSHU BIILONSHU KOMITE/ Towaanyote bissa gashshate, gumulate ha'rinsho massagate *

presidium (Benin, Mali). Massagote biiro (afghanistani). Pirezidensete (Bolivia, Colombia). Lowoodi qineessate komite (sudan). Pirezidensete (yemen).

* tenne ajino garinni qinaaabbino ha'rinsho giddo, hasaawu murrichi/massagaanchi qeechasi, Quartet Tuniziyyu giddo assini hasaawira shoolu albisaano qeechi gedeeha asse hedara dandaanno.

PLENUM

Wo'manka ha'rinshote suwado beeqqaano hanqaffinota mereerima hasaawu bare. Assote qara muro aate bissa gedde.

Xaphphoomu gambooshshe (Afghanistan), Xaphphoomu komite (Bahrain), Plenum (Iraq), Wo'ma gambooshshe (Mali), Wo'ma doychu eo (Polande)

LOOSU GAAMO

Boocantinota labbanno hajo aana loossano shiimmaadda gaamo.

Loosu gaamo (Afghanistan), Loosu gaamo (Bahrain), Loosu komishiinna (Benin, Bolivia), Qara gaamo (CAR), Loosu komishiinna (Guatemala), Qaranna Cinaano eo (Polande), Komitta(sudan), Tekinikaale komitta (South Africa)

LOOSU AANI HOSIISHSHA

Addi addi ha'rinsho rosichihu amadamanokki gumi, hedotenna xaadooshsu soorro, hattono dagoomu hegerre woy qara egenno widira massaganno.

GUMA

- polotiku soorro
- Bayriidi seeri soorro
- mannihimite qoosso qorqorsha
- ga'labbote soorro
- dagoomunna miinju woyaambe

Safi-latto Loosu Aana Hosiisate

Wowenna Illaallishshu Doogo

Ha'runsote Hasaawi Songo

Gobbaydi beeqqo

Dagoomu Hasaawi ha'rinsho gobbate annimmani massagantanno yaa, gobbaanni heedhe xiiwo assitanno bissara injo dino yaa dikkitino. Dagoomu amaale ha'rinsho giddo, gobbaydi/kalqoomu beeqqaano babbaxxino coye assitano. **dandiisaanote** gede, kalqoomu deerrinni dagoomu hasaawira irko kalaqqanno, giwamaanote bissa aana xiiwo assitanno, wole ragaannino hasaawaho shiqqanno gede assitanno. Hattono paartubba beeqqo assitanno gede jawaachishshanno (lawishsha:- gaamo sette Guatemalaho) Tini ha'rinsho jawaachisha (asale shaashshatenni, kaa'lo assatenninna) xiiwo assatenni (dancha gede asse qorichishatenni, daddalu /miinju seera woratenni) karsantino ikkito amaddara dandiitanno. **woxu kaa'laasine** gede: dagoomu hasaawi ha'rinshora hanafisiisate womaashshu injo shiqishshanno. Kunino suwashsho doogonni (yemen) woy suwashsho ikkitinokki doogonni, qoxeessaho noo polotiku ha'rinsho irkisatenni (Nepal) ikkara dandaanno. **La'aasinete** gede, ha'rinshote giddo baqqiimare assitukkinni, naqaashete gede ikkite, ha'rinshote kalqoomu kaa'lo assatenni, hasaabbanno bissa mereero halaalunni shiqatenni assinanni hasaawira dancha injo kalaqatenni hasaawu beeqqaano ikkitanno. **wowete** gede, lossaanachu gede ikkite owaante uytanno, Dagoomu Hasaawi ha'rinshoranna daanno guma losu aana hosiisate yannara polotiku irko assitanno gede murantensa uitanno. Hasaawa assitanno gaamo mereero ammanamooshu ajanno yannara, kuri gobbaydi bissa towaataasinete woy wowete gede ikkite hee'ransa ammanamooshshe kalaqatenna gibbo ajishate ka'litanno. Tini ikkito kaajjado wolqa hasidhanota ikkitinohura lowo yanna gumulantannohu machiishamme

afi'rino gashshootinni woy kalqete, hattono ahigurete deerrinni afantanno uurrinshuwanniiti (lawishsha:- UN Guatemalaho, kuwaataaretenna liibanoosete Arabete lige).

Tekiniketenna ogeeyete irko shiqishaano gede, shiimu qachira (ha'rinshote tiro, wolqate beeqqo wkl), ogimmate rosonna taalleenyu egenno, babaxino Dagoomu Hasaawi beeqqaasine mereero amaalete xaado injeessate aana, woy gobbaydi ogeeyenna beeqqaasine mereero xaaddanno eaasine shiqishshano (lawishsha:- UNDP Iyyerusaalemete, Siwiss Neepaalete). **Injeessaanachu** gede gamhao, mereeronsa sumuu yite loossannonna ammanama kalaqate woy ha'rinshote gido babaxxitino mitiimma tirate kaa'litanno, lowo yanna beeqqaasine orte agadhinokki garinni xaadisatenninna doorshuwa abbate dandiissiisannonsa. Hakkuno xawadu woy orte agadhino garinni assate didandiinannireeti (lawishsha UN Liibiyaho, AU suudanete). Jeefote kayinni ajinokki garinni, **loosu aani hosiisaanachi** gede, **illaallisaanachu** gedenna **buuxaanachu** gede, wo'naalshu widira tirate woy Dagoomu Hasaawi giddonni daggino gumulo agarate yawo noonsa. Kuni assooti roore yanna loosamanohu ahigurete woy kalqete deerri uurinshuwanniiti (kalqete baanke Yemenete, afrikaho egannantino annimate paanele Keeniyaho), ikkollana kayinni lowohunni callitte daga amadooshshi uurrinshuwanna networkubba wo'masenni, iilline kinsannikki baycho kissanno gede ikkite loosantino.

Gobbaydi bissa akati aana irki'ratenni, polotikunnita woy latishshunnita ikkitano, Dagoomu Hasaawi ha'rinsho mittu mittunku gafinni, roore baxxino loosi leellara dandaanno.

	Polotiku hajo ha'risaano	Latishshu hajo ha'risaano
Qixxeesso	≡ Kakkayishsha kalaqanna polotiku irko kaajjisha	≡ Woxu irko shiqishatenni kakkaoooshshe wora
	≡ Woyyitanno qachubba kalaqate, wolqaataame kalqetenna ahigurete qeechu bissa ledo loosa	≡ Hasaawu hedo lossatenni ha'rinshote giddora eanno gede heewisantanno gaamo ogimma bowirsanna jawaachisha
	≡ Ammanama irkisanna xaadooshshe kalaqa	≡ Ammana irkisanna xaadooshshe kalaqa ≡ Tuutunniha mashalaqqete gaado kaimunkunni irko assa
Ha'rinsho	≡ Labbannota ha'rinshote ogimma shiqisha	≡ Woxu irko kalaqa
	≡ La'aanachu gede ikkine ammana tuqqinanni qacha kalaqa	≡ Tekinikete irko shiqisha, lawishshaho, lophote hajo aana loossanno gaamo
	≡ Kalqete irko abba ≡ Midaadu xaado jawaachisha	≡ Laanfe keenatenni dagoomunna miinju taje shiqisha

- ≡ Loosu aani hosiishshi guma illaallisa
- ≡ Loosu aani hosiishshi guma irkisate kalqete illacha taashsha
- ≡ Dayno gumira irki'ne ta'mitino uurrinshuware kalaqate irko assa.

- ≡ Afamino guma gumulsiisate keeraanachu garinni miinju irko shiqisha
- ≡ guma gumulsiisate tekinkete irko shiqisha
- ≡ Gaancu gedenaanni hee'ranno akata keena hasiissano

Qara woy balaxote hedo

- ≡ Gobbate giddaydi haja la'annonsa bissa gobbaydi bissara hee'ranno qeechire muro uytanno gede fajja
- ≡ Gobboomu hajo la'annonsa bissa loossanno looso haletenni sumuu yaatenni jawaachisha
- ≡ Hajo la'annonsa baalunku gobboomu bissa ledo dassinikkinni beeqqa, lawishshaho bonkooni gaamo ledo torba.
- ≡ Qooxeessu halaalenna woga, hattono amanyoote ayirrisa hasiissanno. Ikkollana, kuni batinye budenna balchooma afidhino gobbuwara taalo ikka hoogara dandaanno. Qooxeessu hajo la'annonsa bissawa ammanama ba'anokki gede elamate yine ha'rinsho diiga dihasiisanno.
- ≡ Reekkote gafi duucha woyte seeda yanna beeqqo hasiissannohonna hattono suwado ikkitinokki doogoni ha'rannoha ikkasi qaagatenni woxu irko ledo soorramancho ikkate

- ≡ Dagoomu Hasaawi kaa'lote womaashshi aana calla irki'rinoha ikka hoogasi leellishate gobbate giddo beeqqaano ledo amaalamatenni woxu irko assa hasiisano.
- ≡ Ga'labbote ha'rinshora batinyu deeri qeechasine beeqaano assatenni wo'ma woyte kalaqamanno xaadooshshu qarra gatisate, miillate gaamonna, irkote gaamo hooronsi'ra hasiissanno.
- ≡ Bilchaantetenniumihaikkinohabalaxisiisaetennigobboomu deerrinni leltannota Dagoomu Hasaawa massagate hasatto ledo noo beeqqo biddi assa; kakaysantenninna xiiwo assantenni hasattote aana xintantino hayyo ha'runsa.

Gumaamu Dagoomu Hasaawi bikkaano

Balaxote hasiisannori: wole bissa ledo amaalamate qixxaawanna konneno assate faayyu wodaninna loosu ammanamanni polotiku hasatto wonshate, halaaluwiinni xeertidhino hexxo, caaccaambenna coyi'rate daafuro hoolate sivile daga beeqqaasine, seenne, wedellanna xiiwantino gaamo hattono gariweelunna budu gaamo massagaanoni fultinore, beeqqaano assa.

Kalqete/ahigurete deerri beeqqaano: Dagoomu Hasaawi aana ha'rinsho irkisatenna kalqetenna ahigurete deerri beeqqaano mereero noo shiimiidita polotiku sumiimme; tini sumiimme yanna yannatenni assinanni amaalenni woy uurrinshu daninni (egenshiishshu gaamo, miillate gaamo, UN ga'labbote amaale mini tiranno gede dagoomu amaale xawinse kulatenni) dagganno.

Wolqa taashsha: Coyi barcimi aana taaltinokki wolqa heedhuro torbatenni; hasaawahonna hewoote bowirtino egenno noonsakki beeqqaano bissara heewisamate wolqa lossate qaafu adha hasiissanno.

Mimmito labbanno hedo afidhinokki gaamo Gedenaanni heedhano hasaawu ha'rinsho diiggannokki gede qodhitino bissa ledo yanna uyne torbinanni doogo xawisa hasiissanno. Tenne ikkito giddo olantonna bonkooni gaamono ledo hanqafa hasiissanno.

Xaphisaancho: Baalanta gaamo taashshe la'annoha, hattono halaalaancho, seeraanchoa eo afi'rino mancho tajete irkonni doora.

Umma: Yannate gobbate qara mitiimma hajo la'atenni gobbate deerrinni horo uytanno hajo bande afa hassissano.

Dhuka lossa: Dagoomu Hasaawi yannara, giddo ogeeyyenna araarsanote tekinkete ogimma qajeelshunni kaajjishanna injo kalaqa, gobbaydi kaa'loro irkidhukki uminsa hajo massagate noonsa ammana leddanno.

kikkisona qixxaawo: Dagoomu Hasaawi hedo dagatenna polotiku doychora lossa; giwantinore qixxeesa; kalqete woy ahigurete deerri murci'ranna woxu irko hasa, hatono xaadooshshu doogo afi'nanni hayyo kalaqa.

Loosu aani hosiishsha: sumuu yinoonni gumi widoonni ha'runsate yaate, babbaxxitino gaamo xa'mantano gede asitanno wolqa afi'rate yaate; hasiissano woxu irkonni hattono hasiise leelliha ikkiro, daddalu seera (qoricha) tugatenni kalqete daga loosu aana hosiisate ha'rinshora irko assate.

Ikkado ga'labbo kalaqa: polotiku soorro waajitukkinni uminsa fajjonni loossanno gede heewisamaano gaamo hoola hooga, sufino gaanci hee'riro hoolanna tuqu xaadooshshi umisi fajjonni loosanno gede fajja hasiisanno.

Polotiku reekko assate ha'nanni doogo kaarta: taaltino jiro, uurrinsha, polotikunna seeru guutisaancho ha'rinsho soorra, harancho yanna mannimmate irko assate qaafonna ge'ino ikkonnoome abbate qixxaawo keeru doogonni ha'risa.

Qarrisaancho gara, dikkote soorronna fano xa'mo.

Dagoomu Hasaawi xurqahonna hayyote ha'rinsho hasi'rannoho. kuri kaiminsani polotiku akati noonsa, duucha woyte halaalaanchu polotiki aana xintantino, boode meessi hasatto aana woy paartete polotiki shallaggo nooreeti. Dagoomu Hasaawi ha'rinshora irkisaano, haja nookkire, woy gurchite shiqqanno. Kalqetna ahigurete deerri wolqarano (bissarano) mitto garaati. Konnino aleenni, qoqqowubbate nooti polotiku heewisamaano gaamonna siivikete daga lowo ha'rinshonni lowo guma afi'ra hoogansanni kainohunni hasaawu cee'mishinonsa. Tinino huluullote, halaalaanchonna wolqaataame amaale assi'ra hoogate widira hattono babbaxxitino xa'mo widira massitanno. Dagoomu Hasaawa woy ayetino araaru ha'rinsho mito woyte wolu garinni gibbo sufissanno. Kunino amaale dagoomunnita woy hayyonnita ikka hooggurooti. Duucha woyteno gara ikkitinokki ha'rinshootinna hedote anje widira gaamantano doogooti. Biddissu maxaafa worroonniha nafa ikkiro hoolate (massagate) gobbaanni ikkitino ha'rinsho kalaqantara dandiitanno. Tinino amaalete ha'rinsho uwate widira massaggara dandiitano. Lawishshaho, qooxeessu bissa mereero e'ano woyte; kalqete deerri wolqa irkonsa agurtanno woy gobba riqiwanshote (soqqanshote) oli widira e'ano.

Gibbote qeechu bissa hattono ogeeyyenna irko assitannori gafa baalanka afatenni, hattee giddo ikkara dandaannore ammanamatenni la'a noonsa. Tini ha'rinsho lowo yannara *hasiisaancho* (mittu coy giddo may ikka noosiro), *hasamaancho* (hedotenni may dandaamannoronna), *kaayyote furchubba* (maati *dandaamannohu*) kuri shiqqishshanno. Ledeno dagoomu amaale hasiissannohu lowo yannara gashshootunna dagate xaadooshshi bainohuranna ha'runsa hoongoonnihuraati, kunino qole baxxitino amaalete ha'rinsho latisate kaajjado asannose. Gashshootunna uurrinshubbate aana ammanama kalaqa umise dagoomu amaale aleenni seeda yanna ha'rinshooti.

Kuni biddisaancho maxaafi Dagoomu Hasaawi ha'rinshuwa qineessatenna ha'risate tekinkete qaafonna doorshuwa shiqqisha. Kisanturono kore soorramanno akatanna ikkitonnita polotiku kaimanna, kuni abbannota batinyere anfeemmo. Muro aate qooxeessira noo hajo, wolqa taala hoogguro, kuni udiinni tekinketenni fullakkino ogeeyye gambo assate, mooranchimmanna polotiku assoote konni ragi giddo qarra ikkitanna kunni biddissu maxaafi giddo qolantinokkite Kuni biddisaancho maxaafi, ha'rinshote aana noo loosu gede, albillitte heedhanno yekkeerora kakkaysatenna konni haaru golira ogimmate owaante aanno gede wodanchinoommo.

Dagoomu Hasaawi Biddisaancho Maxaafire

Biddisaancho maxaafi qixxawinohu lamu diri pirojekte loosi deerrinniiti (Badheessa 2015 – Dotteessa 2017), gumulaminohu Berghofi safo swisspeace ledo kaa'lamatenniiti. Pirojekte woxu irko afidhinohu Jarmanete federaalete gobbaydi biiro swiss federaalete gobbaydi hajo biddishshi ledo halamatenniiti. Pirojekte qarunni Dagoomu Hasaawi iima umi ogimma noonsa qeechaasine bissana fullahaanote ogimma xaadisatenni umikki tajenninna beeqqisaancho xiinxallote ha'rinshonni qixxaabbino. Berghofi woxu irko, swisspeace ledo kaa'lamatenni Dagoomu Hasaawanna babbaxxitinota polotiku reekko ha'rinsho babaxxino garinni irkisanenni noosita hala'lado ogimma jawaachishino. Tinino hala'lado Gutemalu, Liibaanoosete, Liibiyu, Maali, Nepaalete, Suudanete, nna Tuniziyyu coyi xiinxallo amaddino,

umi anga tene ha'rinsho gido beeqqitino manaadda gaamoni, roorenka qachu ogeeyenninna beeqqaanonni loosantino. Guulcho xiinxallonni, hala'ladu jilbita hajote xiinxallo assinooni, wo'manta Dagoomu Hasaawinna labbanno ha'rinsho babbaxitino qoqqowubba giddo eino kaartu looso, Dagoomu Hasaawi ogeeyete aana baqqiima beeqqonna pirojeketete amaalaano gaamo ledo hedo soorri'rate woshshantino. Kalqete ogeeyye, tekinkete gaamonna UN baxxitino amaalaano gaamo bissa mittimmatenni ikkete biddisaancho maxafi amado hala'ladunni xawisatenna uulla noo xa'muwa qolannoha ikkasi keentino.

Tene pirojekte giddo lattino wo'manti sumudamme www.berghof-foundation.org/publications/national-dialogue-handbook. webisayte giddo afantanno.

All publications developed in the context of this project can be accessed at:
www.berghof-foundation.org/publications/national-dialogue-handbook

